

la başvurulmuş bir ruhsat olduğu unutulmamalıdır. Böyle bir evliliğe izin veren Nisâ sûresinin 3. âyetinin devamında: "...şayet adaleti gözetmekten korkarsanız o zaman bir tane ile veya câriyenizle yetinin. Doğru yoldan ayrılmamak için bu daha elverişlidir" buyrulur. Bu evlilik teşvik edilmiştir (geniş bilgi için bk. ÇOK EVLİLİK). Uygulamada müslüman toplumların genellikle tek evliliği tercih ettikleri, bazı zengin kimselerin ve tarımla uğraşanların çok evliliğe belirli ölçüde başvurdukları görülmektedir.

İslâm ailesinde evlâtlık kurumuna yer verilmemiş, bu sunî bir ilişki olarak kabul edilmiştir. Kimsesiz çocukların bakılıp büyütülmesi bütün müslümanlara ve bu arada İslâm devletine yüklenen dinî-hukukî bir görev olmakla birlikte, bir kimseyi himayesine alanla o kişi arasında evlenme engeli doğacak, tek veya çift taraflı bir miras ilişkisi kurulacak şekilde bir akrabalık bağının doğduğu kabul edilmemiştir (bk. el-Ahzâb 33/4-5). Esasen çok evliliğin var olduğu toplumlarda hukuken izin verilse bile evlâtlık kurumuna uygulamada pek rastlanmadığı, çocuğu olmayanların evlâtlık yerine bir ikinci evliliği tercih ettikleri sosyal bir vâkıdır.

İslâm dini belirli şartlarla aile birliğinin bozulmasına müsaade etmiştir. Boşanma konusunda kabul edilen sistem, boşanmayı yozlaştıran yahudi uygulamasıyla onu asla kabul etmeyen hristiyan tatbikatı arasında yer alan orta bir yol görünümündedir. Hz. Peygamber'in eşlerin birbirlerine iyi davranmaları ve aile birliğini devam ettirmeleri hakkında çeşitli emir ve tavsiyeleri vardır (bk. *Miftâhu künûzi's-sünne*, "nikâh" md.). Birbirleriyle uyumayan eşlerin en son başvuracakları çözüm şekli boşanmadır. Bundan önce uyuşmazlığın eşler arasında çözülmesi, bu mümkün olmazsa iki tarafın ailelerinden seçilecek birer hakeme havale edilmesi (bk. en-Nisâ 4/35) başvurulacak usullerdir. Eğer bunlar bir fayda vermezse son çare olarak boşanmaya izin verilmektedir. Ne var ki bu izinle birlikte boşanma yine de hoş görülmemiştir. Bir hadis-i şerifte, "Allah'ın helâl kıldıklarının en kötüsü boşanmadır" buyrulmuştur (Ebû Dâvûd, "Talâk", 3). Özellikle sebepsiz boşanmalar hiçbir şekilde hoş karşılanmamıştır. Bununla beraber artık bir arada bulunmasına imkân kalmayan eşlerin genel olarak boşanma hakları kabul edilmiştir. Hristiyanlık'ta olduğu gibi eşlerin evlenmekle artık ayrılmaz bir bütün teş-

kil ettikleri anlayışı ve dolayısıyla aile birliğinin her durumda devamının istenmesi lüzumsuz bir ifrat kabul edilmiştir.

Boşanma konusunda kocanın kadına nisbetle daha geniş bir serbestlik içerisinde bulunduğu görülmektedir. Bu, boşanmanın malî bütün külfetinin kocanın omuzlarında oluşu ve kocayı boşanma kararından önce dikkatli olmaya iteacağı düşüncesine dayanmaktadır. Aynı zamanda erkeğin kadın kadar hissî olmaması ve boşanma hakkını genellikle suistimal etmeyeceği anlayışı da bu hususta rol oynamıştır. Nitekim kocanın sahip olduğu bu boşanma serbestisi aynı ölçüde tatbikata yansımamıştır. Bunda kocanın yükleneyeceği malî külfetin yanı sıra dinin sebepsiz boşanmayı hoş görmemesi de büyük ölçüde müesir olmuştur. Kadın boşanma konusunda daha sınırlı bir yetkiye sahiptir. O ancak kocasıyla anlaşarak (muhâlaa) veya belirli sebeplerin varlığında bir mahkeme kararıyla (tefrik) boşanabilir. Aile birliğinin devamı sırasında olduğu gibi bu birliğin bozulmasından sonra da karı kocanın, özellikle kocanın çocukları üzerinde belirli sorumlulukları devam etmektedir (ayrıca bk. TALÂK).

Aile Hukuku. Ailenin hukukî yapısı ve bu ilişkiden doğan hak ve borçlar, fıkıhın münâkehât bölümünde ele alınmış ve işlenmiştir. Klasik fıkıh kitaplarında, konular ibâdât, muâmelât ve ukûbât ana bölümleri içinde incelenmiştir. Münâkehât bu sistematik içerisinde genel olarak ibâdât ve muâmelât arasında yer alır. Bu aile hukukunun hem ibâdetlerle hem de muâmelâtla olan yakın ilişkisi sebebiyledir. Bu bakımdan bazı hukukçular onu ibâdât, bazıları muâmelât bölümüne dahil ederler. Münâkehât da başlıca iki ana bölüme ayrılır: Nikâh ve talâk. Nikâh bölümünde evlenme akdi, bununla ilgili şartlar, evlenme engelleri ile mehir ve nafaka gibi evlenmenin doğurduğu sonuçlar; talâk bölümünde ise boşanma, boşanma çeşitleri, sonuçları, iddet, nafaka gibi konular işlenir. Neseb, süt emzirme (radâ), çocuğun bakım ve terbiyesi (hadâne) ile akrabalık nafakası gibi konular da yine münâkehât bölümünde incelenmektedir.

Çağdaş İslâm hukukçuları aile hukukunu bugün "ahvâl-i şahsiyye" başlığı altında ele almaktadırlar. Kadri Paşa (*el-Ahkâmü's-şer'îyye fî ahvâl-i'shahşiyye*, Kahire, ts.), Ebû Zehre (*el-Ahvâlü's-shahşiyye*, Kahire 1369/1950), Abdurrahman Tâc (*Ahkâmü'l-ahvâl-i'shahşiyye fî's-şer'ati'l-İslâmiyye*, Kahire 1955) ve Zekiyyüddin

Şâban'ın (*el-Ahkâmü's-şer'îyye fî'l-ahvâl-i'shahşiyye*, Beyrut 1978) eserleri bu sahadaki çalışmaların en dikkate değer örneklerindendir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müşned, VI, 256, 377; Dârimî, "Vuđû", 76; İbn Mâce, *Nikâh*, 1; Ebû Dâvûd, "Tahâret", 94, "Talâk", 3; Tirmizî, "Tahâret", 82; Sadri Maksudi Arsal, *Türk Tarihi ve Hukuk*, İstanbul 1947, s. 333-338; Subhî Mahmesânî, *el-Evza'u't-teşri'iyye fî'd-düveli'l-'Arabiyye*, Beyrut 1948, s. 41-71; Z. Fahri Findikoğlu, *Hukuk Sosyolojisi*, İstanbul 1958, s. 97-200, 330-356; Halil Cin, *İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, Ankara 1974, s. 14; Denise Masson, *Monothéisme coranique et monothéisme biblique*, Paris 1976, s. 603-620; *Miftâhu künûzi's-sünne*, "nikâh" md.; Mahmûd Abdüsemî Şâ'lân, *Nizâmü'l-üsre beyne'l-Mesthiyye ve'l-İslâm*, Riyad 1403/1983, I, 49-52; B. Schmidlin — C. A. Cannata, *Droit Prive Romain*, Lausanne 1984, I, 47-56; M. Akif Aydın, *İslâm-Osmanlı Aile Hukuku*, İstanbul 1985, s. 12-56; Kehâle, *Silsiletü buhûs ictimâ'iyye*, Beyrut 1405/1985, I, 41-61; III, 8-77; XI, 7-41; Seyyid Sâbık, *Fıkhu's-Sünne*, Beyrut 1405/1985, II, 5-16, 206-210; Jean Lecerf, "Note sur la famille dans le monde arabe et islamique", *Arabica*, III/1-2, Leiden 1956-57, s. 31-60; a.m.f., "Â'ila", *EI*² (Fr.), I, 315-316; M. Şakir Ülkütaşır, "Aile (Türklerde aile)", *İTA*, I, 186-187; O. J. Baab, "Family", *DB*, II, 238-241; "Marriage", a.e., III, 278-287; T. W. Rhys Davids, "Family", *ERE*, V, 723-728.

MEHMET AKİF AYDIN

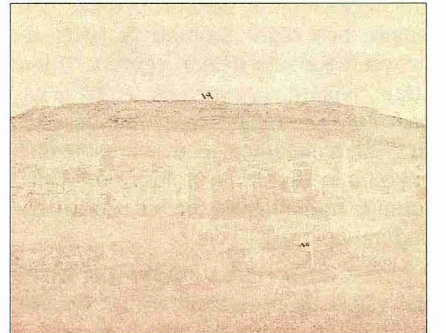
ÂİR

(عائير)

Medine'nin güneyinde yer alan ve Medine haremının sınırlarından birini teşkil eden dağ.

Mekke gibi Medine'nin de bir harem*ı vardır ve bu saha Zülhuleyf'e yakınlarındaki ÂİR (Ayr: عير) dağıyla Uhud dağı ve Küçük Sevr dağı arasında kalan bölge-

Âir dağı - Suudi Arabistan (İÜ Ktp., Albüm, nr. 90747)

Şaḥîḥ-i Buḥârî'de Hz. Ali'den rivayet edilen bir hadiste Hz. Peygamber, "Medine'nin Âir dağından şuraya kadar uzanan sahası haremdir. Kim Medine'nin bu haremi dahilinde Kitap ve Sünnet'e aykırı bir iş yapar veya ehl-i bid'ata yardım ederse Allah'ın azabı, meleklerin lâneti ve bütün halkın nefreti onun üzerine olsun..." ("Fezâ'ilü'l-Medîne", 1) buyurmuştur. *Şaḥîḥ-i Müslim*'deki rivayette, bu hadiste "şuraya kadar uzanan saha" diye müphem bırakılan sınırın Sevr dağı olduğu ifade edilmektedir ("Ḥac", 467).

BİBLİYOGRAFYA :

Kâmus Tercümesi, "şevr" md.; Buḥārī, "Fe-
zâ'ilü'l-Medîne", 1-4, "Cizye", 17, "Ferâ' iz",
21; Müslim, "Hac", 467; Yâkût, *Mu'cemü'l-
bûldân*, IV, 73, 171-172; Nevevî, *Şerḥü Müs-
lim*, Kahire 1392/1972, IX, 143; İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, Kahire 1398/1978, VIII, 208-216;
Tecrid Tercemesi, VI, 226-231 vd.; *Mir'âtü'l-
Haremeyn*, II, 219-229; Ömer el-Fârûk, *el-Me-
dinetü'l-Münevvere*, Cidde 1399/1979, s. 52,
57-58; M. Hamîdullah, *Hız. Peygamber'in Sa-
vaşları ve Savaş Meydanları* (trc. Salih Tuğ),
İstanbul 1981, s. 96-97, 134; Ali Hâfiz, *Fuşûḥ
min târîḫi'l-Medineti'l-Münevvere*, Cidde, ts.,
s. 11-12; Sâlih Lem'î Mustafa, *el-Medinetü'l-
Münevvere*, Beyrut 1981, s. 9; Kâmil Miras,
"Âir", *İTA*, I, 192-193; G. Rentz, "al- 'Âkîk", *El-
(İng.)*, I, 336; W. M. Watt, "al-Madîna", *El-
(İng.)*, V, 994.

AHMET AĞIRAKÇI

(عائشة)

**Hız. Ebû Bekir'in kızı ve
Hız. Peygamber'in hanımı.**

Bi'setin 4. yılında (614) Mekke'de doğdu. Onun daha önce doğduğunu ve dolayısıyla Hz. Peygamber ile evlendiğinde on dört ile on sekiz yaşlarında olduğunu ileri süren bazı çağdaş araştırmacıların (bk. Süleyman Nedvî, V, 12-25; Akkād, s. 39, 59-60) dayandıkları rivayetleri sağlam değildir. İbn İshak, Hz. Ebû Bekir'in daveti ile müslüman olanları sıralarken Hz. Âişe'nin de adını verir ve o sıralarda yaşının küçük olduğunu zikreder. Hz. Âişe'nin, "Ben ebeveynimi bildim bileli onları müslüman buldum" (Buḥārî, "Kefâlet", 4) ifadesinden kendisinin bi'set-i nebeviyyeden sonra doğduğu anlaşılmaktadır. Çocukluğu hakkında fâzla bilgi yoktur. Hz. Peygamber ile nikâhı hicretten önce Mekke'de kılınmıştır. Babası Resûl-i Ekrem ile daha önce hicret ettiği için aynı yıl (622) annesi, ağabeyi Abdullah, kız kardeşi Esmâ, Hz. Peygamber'in hanımı Sevde, kızları Fâtıma ve Ümmü Külsüm ile birlikte Medine'ye hicret etti. Önceleri Medine'nin havasına alışamadığı için babası gibi rahatsızlandı. Ancak kısa bir süre sonra sağlığına tekrar kavuştu. Hicretin 2. yılı Şevval ayında (Nisan 624, iki bayram arasında) Hz. Peygamber'le evlendi (Zehebî, II, 141-142).

Hz. Âişe'nin Bedir Gazvesi'ne iştirak ettiğine dair bazı rivayetler vardır. Ancak bunu Hz. Peygamber ile izdivacının Bedir'den sonra vuku bulduğuna dair rivayetle bağdaştırmaya imkân yoktur. Uhud Gazvesi'nde sırtında su taşıma, haber toplama ve yaralıları bakma gibi geri hizmetlerde çalışmıştır (Vâkıdî, I, 249, 265, 292). Hendek Savaşı'nda ise Benî Hârise kabilesinin kalesinde Şa'd b. Muâz'ın annesiyle birlikte bulunmuştur. Hudeybiye Musâlahası'na da katılmış, Hayber'in fethinden sonra Hz. Peygamber diğer hanımlarıyla birlikte ona da bir miktar hisse ayırmıştır. Hz. Ömer Hayber yahudilerini Filistin taraflarına sürdüğü zaman, Hz. Peygamber'in hanımlarını Hayber'deki hisselerini mahsul veya toprak olarak almakta serbest bırakmış, Hz. Âişe toprak almayı tercih etmiştir. Mekke fethi için hazırlıklara başladığında seferin ne tarafa olacağını herkesten gizleyen Hz. Peygamber bunu sadece Âişe'ye bildirmiş, Hz. Ebû Bekir bu hazırlığın Mekke için olduğunu kızından öğrenmişti. Hicretin 10. yılında yapılan Vedâ hacına diğer ümmehâtü'l-mü'minîn ile birlikte katılmıştır.

Hz. Âişe'nin iştirak ettiği en mühim seferlerden biri, hicretin 5. yılı (bazı kaynaklara göre 6. yıl) Şâban ayındaki (Ocak 627) Benî Mustalîk Gazvesi'dir. Hz. Peygamber sefere çıkarken Hz. Âişe'yi de yanına almış, savaş sonrası Medine'ye dönülürken ordunun konakladığı bir yerde Hz. Âişe devesinden (mahmil) inip bir ihtiyacını gidermek için ordugâhtan biraz uzaklaşmış, dönüşünde boynundaki gerdanlığın düştüğünü farketmişti. Gerdanlığı aramaya çıktığı sırada onun mahmilde olduğu düşünülmekle orduya hareket emri verilmişti. Hz. Âişe geri dönüşüne konak yerinde kimseyi bulamadı.